

Pracovní list k filmu - Filmová výchova

Elfriede Jelinek: Jazyk urvaný ze řetězu

Režie: Claudia Müller, Rakousko/Německo, 2022

Doporučený věk/obtížnost: List je určen pro studenty středních škol a gymnázií

Milý diváku,
čeká tě film, který má neobvyklé vyprávění a je možné, že bude složité ho shlédnout s plnou pozorností. Proto jsme ti připravili pár informací, které by mohly podpořit chápání filmového vyprávění. Tento pracovní list má dvě části - před filmem a po filmu, 7 interaktivních úkolů, poznámky k pochopení kontextu osobností a událostí a slovníček klíčových slov, které ti mohou rozšířit slovní zásobu.

Okénko: životopis Elfriede Jelinek.**Film není typicky životopisný, a tak si pro úvod její život shrneme.**

Elfriede Jelinek se narodila roku 1946 v Mürzzuschlagu ve Štýrsku (spolková země Rakouska). Ze strany otce má rodinné kořeny sahající do Česka, odtud jméno Jelinek. Od dětství se intenzivně věnovala hudbě – učila se hrát na klavír, kytaru, flétnu a housle a ve třinácti letech byla přijata na vídeňskou konzervatoř, kde studovala varhany, klavír a příčnou flétnu. Po maturitě začala studovat dějiny umění a divadelní vědu, studium však kvůli psychickým problémům přerušila. V této době začala psát básně a později se prosadila jako autorka románů, divadelních a rozhlasových her i esejů. Ve své tvorbě se zabývá feminismem a sociální kritikou, odhaluje společenská kliše, mocenské vztahy, útlak žen a vliv médií na lidské myšlení. V roce 2004 získala Nobelovu cenu za literaturu. V rodné zemi je její tvorba přijímána rozporuplně, protože se v ní objevuje společenská kritika Rakouska.

ÚKOL 1) Zvládneš do mapy zanést další města kromě Vídně?

Do jakých spolkových zemí patří:

Salzburg

Innsbruck

Linz

Klagenfurt

Okénko: Nobelova cena za literaturu

Nobelova cena za literaturu patří mezi nejprestižnější literární ocenění na světě. V roce 2004 ji získala rakouská spisovatelka Elfriede Jelinek, jejíž tvorba je známá neobvyklou a provokativní prací s jazykem. Jelinek ukazuje, že jazyk není jen neutrální prostředek, kterým popisujeme svět. Každé slovo může nést určitý postoj, emoci nebo hodnocení. Ve svých textech proto pracuje s různými hlasy, slogany, kliše nebo větami převzatými z médií a každodenního života. Staví je vedle sebe, mění jejich význam a odhaluje, jak mohou ovlivňovat naše názory, aniž si toho vždy všimneme.

ÚKOL 2) Novinové nadpisy

Zde jsou příklady tří možných novinových nadpisů, které popisují stejnou událost:

„Studenti se postavili za zachování prostoru, který je pro ně důležitý.“

„Skupina studentů opět narušila běžný chod školy.“

„Před školou se sešlo přibližně padesát studentů, kteří protestovali proti zrušení školního klubu.“

- Rozhodni se, který nadpis je podle tebe neutrální. Označ ho N.
- Kdo by mohli být autoři těchto nadpisů, jaký názor na tuto událost zastávají?
- V jakých slovech nejvíc cítíš názorové zabarvení? Podtrhni je.

Okénko: Témata knih, divadelních her a literární styl

Elfriede Jelinek se ve své tvorbě zabývá rodinou, mateřstvím, sexualitou, násilím, mocenskými vztahy, postavením žen, hudbou i nacistickou minulostí Rakouska. Její texty jsou založeny na prolínání různých hlasů postav, slovních hříčkách, ironii, sarkasmu a parodii. Prostřednictvím jazyka narušuje společenská klišé a nutí čtenáře dívat se na zdánlivě běžné věci z jiné perspektivy.

ÚKOL 3) Přiřadíš správné definice?

ironie	Ostrá a často posměšná forma ironie, která má někoho nebo něco kritizovat.
sarkasmus	Hra s významem, zvukem nebo podobností slov, která vytváří nový či vtipný význam.
slovní hříčka	Napodobení určitého díla, stylu nebo osoby s cílem je vtipně či kriticky zesměšnit.
parodie	Způsob vyjádření, kdy říkáme něco jiného, často opačného, než skutečně myslíme.

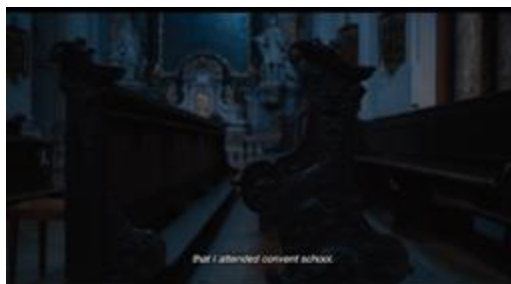
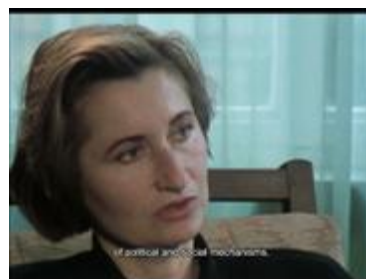
ÚKOL 4) Jaké téma bys vybral*a jako důležité do veřejné debaty v letošním roce? O kterém tématu jsi slyšel z novin a víš, že rozděluje společnost?

Okénko: Audiovizuální esej

Tento film spadá do žánru audiovizuálního eseje. Ten pracuje s obrazem, zvukem a příběhem v umělecké rovině. Nedává divákovi jasný příběh, ale pomocí obrazu, zvuku, voiceoveru předkládá své osobité pojetí tématu. Film nepoužívá mluvící hlavy (tzv. „talking heads“), tedy experty či pamětníky komentující spisovatelku. Místo toho staví na koláži archivních záběrů, fotografií a rozhovorů, které doplňuje ukázky textu z děl autorky. V tomto filmu režisérka kombinuje několik filmových technik: jazykové montáže = různé druhy mluvení (rozhovor, zpověď, vyprávění, útržky textu), kompilační film = archivní záběry, záběry krajiny. Těmito kombinacemi režisérka přibližuje atmosféru filmu atmosféře literárních děl Elfriede Jelinek.

ÚKOL 5) Přiřaď ke každému záběru styl:

rozhovor, archivní záběr, voiceover textu knihy, záběr pro navození atmosféry, voiceover zpověď

ÚKOL 6) Představte si, že máte natočit film o svém oblíbeném autorovi*autorce.

Vyberte si svého oblíbeného spisovatele*spisovatelku:

Čím je jeho*její styl výjimečný/výrazný?

Jak byste tuto výjimečnost převedli do filmového vyprávění?

rzdhibb

Poznámky ke kontextu filmu

Obrázek 1 zdroj: lidovky.cz

Kdo je Jörg Haider, o kterém se mluví ve filmu?

Byl rakouský kontroverzní populistický politik, který dlouho vedl Svobodnou stranu Rakouska (FPÖ). Proslul ostrými nacionalistickými názory a výroky, v nichž chválil aspekty nacistického režimu a vyjadřoval uznání příslušníkům SS. Když se jeho strana v roce 2000 dostala do rakouské vlády, vyvolalo to mezinárodní kritiku a státy Evropské unie omezily diplomatické kontakty

s Rakouskem. Později založil novou stranu BZÖ. Zemřel v roce 2008 při autonehodě, kterou sám způsobil pod vlivem alkoholu a rychlou jízdou. Přestože byl velmi kontroverzní, měl v Rakousku mnoho příznivců a jeho pohřbu se zúčastnilo přibližně 25 000 lidí.

Obrázek 2 zdroj: whichmuseum.com

Kdy se stal masakr v Rechnitz a jak autorka promítla tuto událost do své práce?

V divadelní hře *Rechnitz (Anděl zkázy)* se Elfriede Jelinek vrací k masakru, při němž bylo v noci z 24. na 25. března 1945 poblíž rakouského města Rechnitz zavražděno přibližně 180 až 200 maďarských Židů nasazených na nucené práce. Poválečné vyšetřování vedlo ke dvěma soudním procesům a odsouzení dvou pachatelů, hlavní podezřelí však uprchli a trestu se vyhnuli.

Objasnění případu navíc zkomplikovala násilná smrt dvou důležitých svědků. Hra však není pouhou rekonstrukcí válečného zločinu. Prostřednictvím postav poslů, kteří události různě popisují, zamlčují a překrucují, Jelineková ukazuje kolektivní mlčení, vytěšňování viny a neochotu společnosti vyrovnat se s nacistickou minulostí.

Co je to společenské klišé?

Klišé = prázdná mnohokrát opakovaná fráze nebo myšlenka

Společenské klišé = společností ustálený a přijímaný stav věcí. Jsou to sdílené představy o tom, jak by to vše “správně” mělo být: rodina, gender, identita, kariéra... Typicky se společenská klišé projevují různými frázemi:

“Chlapi nepláčou”, “Hysterická ženská”, “Bez vysoké školy jsi nikdo”

ÚKOL 7) Napiš další příklady společenských klišé.

S jakými klišé souhlasíš a s jakými naopak ne? Proč? Vypiš své argumenty pro nebo proti.

Máš pocit, že se v současné době nějaké společenské klišé mění? Jaké? Jak se to podle tebe projevuje?

ÚKOL 8) Zvládneš podle informací z filmu a pracovního listu spojit knihu/divadelní hru a téma, kterým se zabírá?

Die Liebhaberinnen (Milovnice), kniha	manželství
1975 Burgtheater, divadelní hra 1983	Rakouská nacistická historie
Die Klavierspielerin (Pianistka), kniha 1983	“idylická” rakouská společnost, rodina
Lust (Touha), kniha 1989	sexualita, pornografie, žena jako objekt touhy
Stecken, Stab und Stangl (Berle, hůl a tyčka), divadelní hra 1995	teroristický útok na redakci magazínu Charlie Hebdo (2015)
Rechnitz - Der Würgeengel (Rechnitz - Anděl zkázy), divadelní hra 2008	postavení žen ve společnosti
Wut (Hněv), divadelní hra 2016	reakce na vraždu čtyř Romů v roce 1995

Schlüsselwörter = klíčová slova

Steiermark = Štýrsko

Biografie = biografie

gesellschaftlichen Klischees = společenská kliše

die Stellung der Frauen = postavení žen

die Gewalt = násilí

der Feminismus = feminismus

das politische Engagement = politická angažovanost

Sprache ohne Grenzen = Jazyk bez hranic

Schriftsprache = literární jazyk

Mutterschaft = mateřství

Klíč k řešení

ÚKOL 1

Salzburg = Salcbursko Innsbruck = Tyrolsko Linz = Horní Rakousy Klagenfurt = Korutany

ÚKOL 3

ironie	Způsob vyjádření, kdy říkáme něco jiného, často opačného, než skutečně myslíme.
sarkasmus	Ostrá a často posměšná forma ironie, která má někoho nebo něco kritizovat.
slovní hříčka	Hra s významem, zvukem nebo podobností slov, která vytváří nový či vtipný význam.
parodie	Napodobení určitého díla, stylu nebo osoby s cílem je vtipně či kriticky zesměšnit.

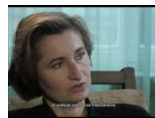
ÚKOL 5

archivní záběr

voiceover knihy

rozhovor

voiceover zpovědi

záběr pro navození atmosféry

ÚKOL 7

Die Liebhaberinnen (Milovnice), kniha 1975 = *postavení žen ve společnosti, manželství*

Burgtheater, divadelní hra 1983 = *Rakouská nacistická historie*

Die Klavierspielerin (Pianistka), kniha 1983 = *“idyllická” rakouská společnost, rodina, sexualita*

Lust (Touha), kniha 1989 = *pornografie, žena jako objekt touhy*

Stecken, Stab und Stangl (Berle, hůl a tyčka), divadelní hra 1995 = *reakce na vraždu čtyř Romů v roce 1995*

Rechnitz - Der Würgeengel (Rechnitz - Anděl zkázy), divadelní hra 2008 = *Rakouská nacistická historie*

Wut (Hněv), divadelní hra 2016 = *teroristický útok na redakci magazínu Charlie Hebdo (2015)*